

AGNIESZKA KWIATKOWSKA, MIKOŁAJ CZEŚNIK

MŁODZI W SFERZE PUBLICZNEJ

RAPORT Z BADAŃ POLSKIEGO GENERALNEGO STUDIUM
WYBORCZEGO 2015

Uniwersytet SWPS
Warszawa 2018

Streszczenie: Celem raportu jest ilustracja zachowań politycznych najmłodszej kohorty polskich wyborców i wyborczyń, a więc osób w wieku 18-24 lat. Omawiamy ich relatywnie niską wiedzę polityczną, wysoki poziom absencji wyborczej oraz niezadowolenie z demokracji w Polsce. Pokazujemy, że poglądy polityczne młodych osób odbiegają znacząco od średniej polskiego społeczeństwa. Przede wszystkim charakterystyczna dla młodych jest niechęć wobec partii systemowych – starych, typu *catch all*, bez wyrazistej ideologii. Stąd popularność w tej grupie charyzmatycznych kandydatów z wyrazistymi programami politycznymi, antyelitystycznymi postawami i nieszablonowymi zachowaniami. Drugim elementem, który wyróżnia młodych na tle ogółu społeczeństwa, jest liberalizm ekonomiczny. Podczas gdy większość Polaków opowiada się za państwem opiekuńczym i szerokim wachlarzem świadczeń socjalnych, młodym bliżej jest do państwa minimum, mniej wydającego na cele społeczne, ale również pobierającego mniej podatków. Akceptują oni jedynie zwiększenie wydatków na armię i policję. Liberalizm młodych jest jednak zjawiskiem ulotnym – jak wskazują nasze badania, wejście na rynek pracy sprawia, że zaczynają doceniać ochronę socjalną państwa.

Słowa kluczowe: młodzież, zachowania polityczne, frekwencja, wybory

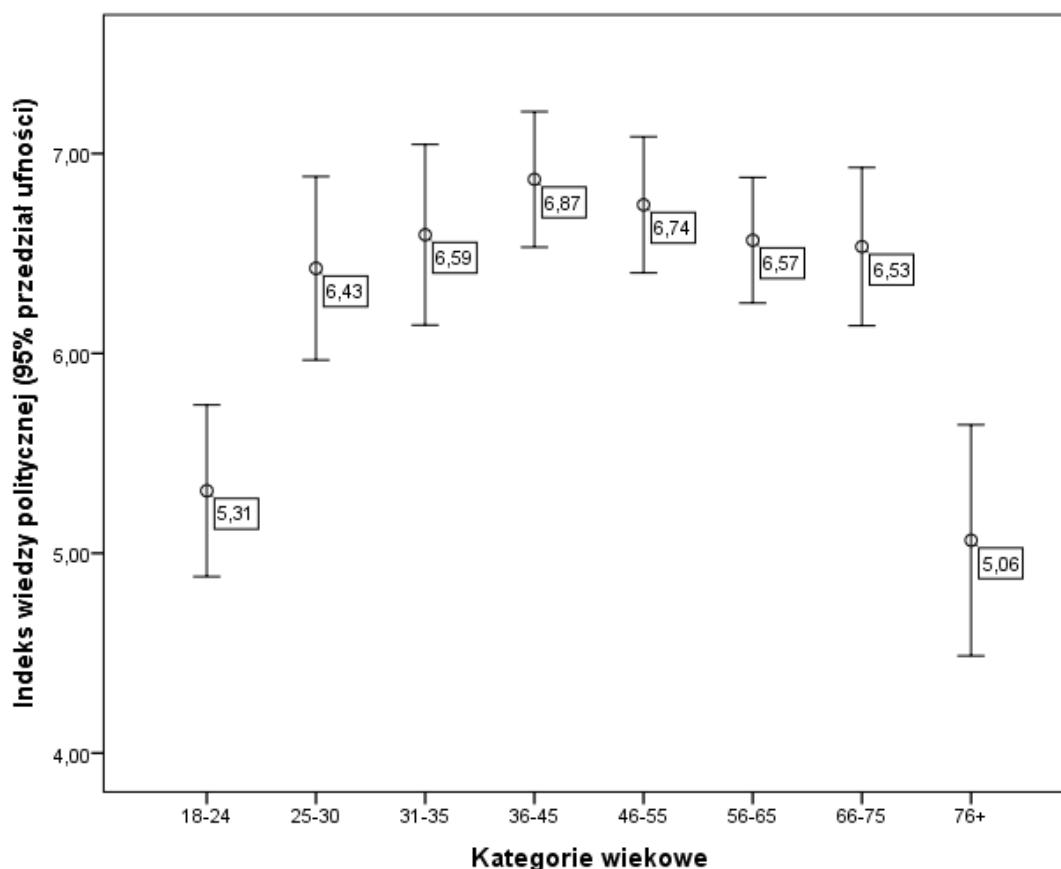

Celem raportu jest ilustracja zachowań politycznych najmłodszej uprawnionej do głosowania zbiorowości, tj. osób w wieku 18–24 lata. Opieramy się na surowych danych pochodzących z badania Polskie Generalne Studium Wyborcze z 2015 r. (PGSW 2015). Polskie Generalne Studium Wyborcze to najważniejsze w Polsce, cykliczne badanie zachowań i postaw wyborczych obywateli, prowadzone po każdych wyborach parlamentarnych od 1997 roku. Projekt jest częścią międzynarodowej sieci badań porównawczych (*Comparative Study of Electoral Systems* – CSES), co pozwala analizować polskie dane w szerszym kontekście międzynarodowym. PGSW dostarcza szczegółowych informacji o uczestnictwie wyborczym, orientacjach politycznych, zaufaniu do instytucji, postawach wobec demokracji oraz determinantach decyzji wyborczych. Dane z PGSW stanowią kluczowe źródło wiedzy dla politologów, socjologów i badaczy opinii publicznej, umożliwiając śledzenie długofalowych trendów w zachowaniach wyborców w Polsce.

Polska młodzież charakteryzuje się – na tle reszty społeczeństwa – biernością publiczną w większym stopniu niż starsi wyborcy, uznając, że działania pojedynczych jednostek nie mają szansy na zmianę sfery publicznej. Niskie poczucie wpływu przekłada się na bierność na poziomie zachowań – młodzi rzadziej są aktywni publicznie, rzadziej angażują się w działalność prospołeczną i w mniejszym stopniu biorą udział w wyborach niż reprezentacje starszych kohort wiekowych. Taka postawa młodych, jak wskazują badania międzynarodowe, jest jednak tendencją powszechną w krajach Europy, a nie polskim wyjątkiem.

To, że młodzi (zwłaszcza w kategorii wiekowej 18–24 lata) niechętnie angażują się w politykę, jest wyraźnie widoczne w ich – w porównaniu z innymi grupami wiekowymi (poza najstarszą grupą 76+) – mniejszym zainteresowaniu polityką, słabszej wiedzy o świecie polityki (rys. 5.1), a także w wyższej absencji wyborczej (Tabela 1), jak wskazują badania *Polskiego Generalnego Studium Wyborczego*. Dwie grupy wiekowe wyróżniające się w sposób istotny statystycznie na tle uprawnionych do głosowania niską wiedzą polityczną to właśnie najmłodsi (18–24 lata) i najstarsi (76+) Polacy.

Wykres 1. Wiedza polityczna Polaków w kategoriach wiekowych

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Sumaryczny indeks wiedzy politycznej mierzony na skali 0–13 pkt.

Polityka jest dla młodych nieciekawa i niezrozumiała, ponieważ mniej się orientują w tej sferze. O ile dość dobrze zaznajomieni są z podstawowymi faktami i procedurami politycznymi, takimi jak ordynacja wyborcza czy uczestnictwo Polski w organizacjach międzynarodowych, o tyle ten świat procedur, wyuczony w szkole, nie jest zasiedlony realnymi postaciami. Młodzi na tle reszty społeczeństwa rzadziej orientują się, kto np. pełni funkcję przewodniczącego Rady Europejskiej, funkcję prezesa NBP, jaka jest przynależność partyjna poszczególnych posłów lub kandydatów na prezydenta. Stąd też jest im trudniej wytworzyć osobisty stosunek przekładający się na zainteresowanie i uczestnictwo polityczne. Zgodnie z danymi Eurobarometru najczęściej podawanym powodem nieuczestniczenia przez młodych w wyborach jest właśnie niedostateczny poziom informacji.

Młodzi znacznie rzadziej również ujawniają swoje preferencje w wyborach powszechnych. Wśród najmłodszych wyborców, w grupie 18–29 lat, deklarowana (a więc niższa o średnio 18% od faktycznej) frekwencja w wyborach parlamentarnych w 2015 r. to zaledwie 56%. W każdej kolejnej starszej grupie wyborców frekwencja jest wyższa – aż do 73% w najstarszej grupie osób powyżej 65. roku życia. Najwyraźniej widać różnicę między grupą najmłodszą a kolejną pod względem wieku (30–49 lat) w wyborach samorządowych – wynosi ona bowiem prawie 19 punktów procentowych.

Tabela 1. Deklarowana frekwencja wyborcza w wyborach w latach 2014–2015 w grupach wiekowych

	2014 samorządowe	2014 europejskie	2015 prezydenckie I tura	2015 prezydenckie II tura	2015 parlamentarne
18–29 lat	49%	36%	54%	62%	56%
30–49 lat	68%	47%	71%	74%	66%
50–65 lat	72%	49%	71%	73%	69%
Powyżej 65 lat	68%	46%	70%	73%	73%

Źródło: Cześnik, Kwiatkowska 2017.

Odsetek osób, które nie biorą udziału w wyborach, zmniejsza się z wiekiem. Młodzi w wieku 18–24 lata najmniej chętnie wybierają się na wybory – prawie połowa (ponad 48%) nie wzięła udziału w ostatnich wyborach parlamentarnych. Młodzi nie ufają partiom politycznym i w większym stopniu niż pozostałe grupy wiekowe nie identyfikują się z nimi, nie widzą też partii, która jest im bliska.

Niska frekwencja wśród najmłodszej grupy wyborców jest niekorzystnym zjawiskiem. Zdaniem Marka Franklina (2004) głosowanie jest nawykiem, który nabywa się w czasie swoich pierwszych życiowych udziałów w wyborach. Stąd też wybory, które nie stymulują wysokiego poziomu uczestnictwa wśród osób młodych, przyczyniają się do zmniejszonej partycypacji w tej kohorcie wiekowej w kolejnych wyborach. W ten sposób wyłączeni

z demokratycznej wspólnoty obywatele nie legitymizują istniejącego ustroju w długoterminowy sposób.

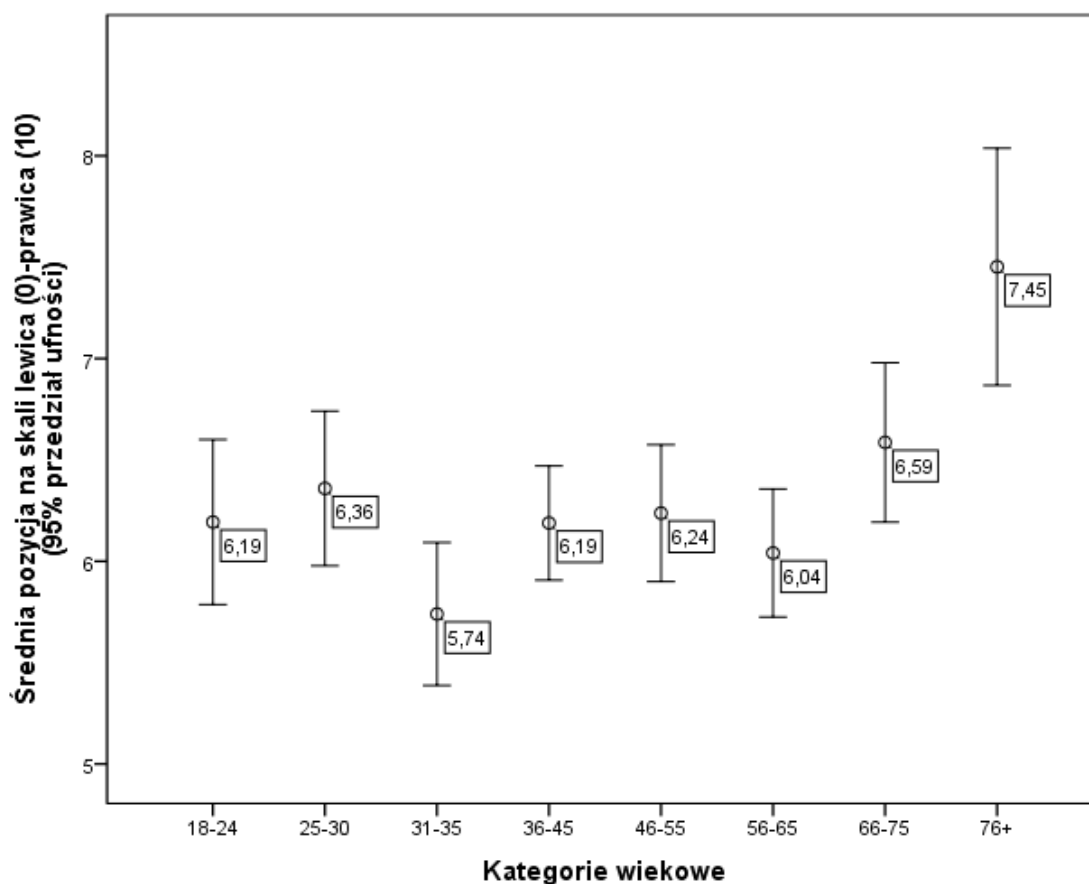
Dodatkowo niska partycypacja wyborcza młodych prowadzi do ich słabszej reprezentacji politycznej – w znaczeniu deskryptywnym, polegającym na podobieństwie między wyborcami a ich reprezentantami, co obejmuje m.in. cechy społeczno-demograficzne, wspólnotę interesów i doświadczeń (spośród parlamentarzystów wybranych w 2015 r. tylko 6,5% posłów ma mniej niż 30 lat, ale ani jeden senator), w rozumieniu symbolicznym, a więc nakierowanym na poziom społecznej akceptacji własnych reprezentantów, a także jako reprezentację substancjalną, polegającą na reprezentowaniu interesów i preferencji wyborców w działalności politycznej (Pitkin 1967). Młodzi wyborcy stanowią słabą i niezorganizowaną siłę polityczną, w ograniczonym stopniu mogącą zapewnić wystarczającą liczbę głosów politykom, którzy zdecydowaliby się ich reprezentować. Stąd też interesy młodych mają mniejszą szansę na realizację, podczas gdy aktywne wyborczo grupy społeczne wpływają na charakter polityki prowadzonej przez państwo.

Nie sprawdza się również pogląd o radykalizmie zachowań młodzieży. Wręcz przeciwnie,

 poglądy polityczne osób w wieku od 18 do 24 lat są wyrażane mniej zdecydowanie niż deklaracje ogółu [...]. Udział skrajnych odpowiedzi w deklaracjach lewicowych i prawicowych osób młodych jest zdecydowanie mniejszy niż odsetek takich odpowiedzi w deklaracjach lewicowych i prawicowych ogółu Polaków. Młodzi są zatem mniej radykalni w swoich poglądach politycznych (CBOS 2015: 9).

Również z danych badania PGSW wynika, że radykalizm młodych nie wiąże się ze skrajnymi pozycjami na skali lewica–prawica. Średnia pozycja najmłodszych wyborców w wieku 18-24 lat nie różni się w sposób statystycznie istotny od średniej większości pozostałych grup wiekowych za wyjątkiem najstarszych wyborców, którzy stanowią najbardziej prawicową grupę w społeczeństwie polskim (Wykres 2).

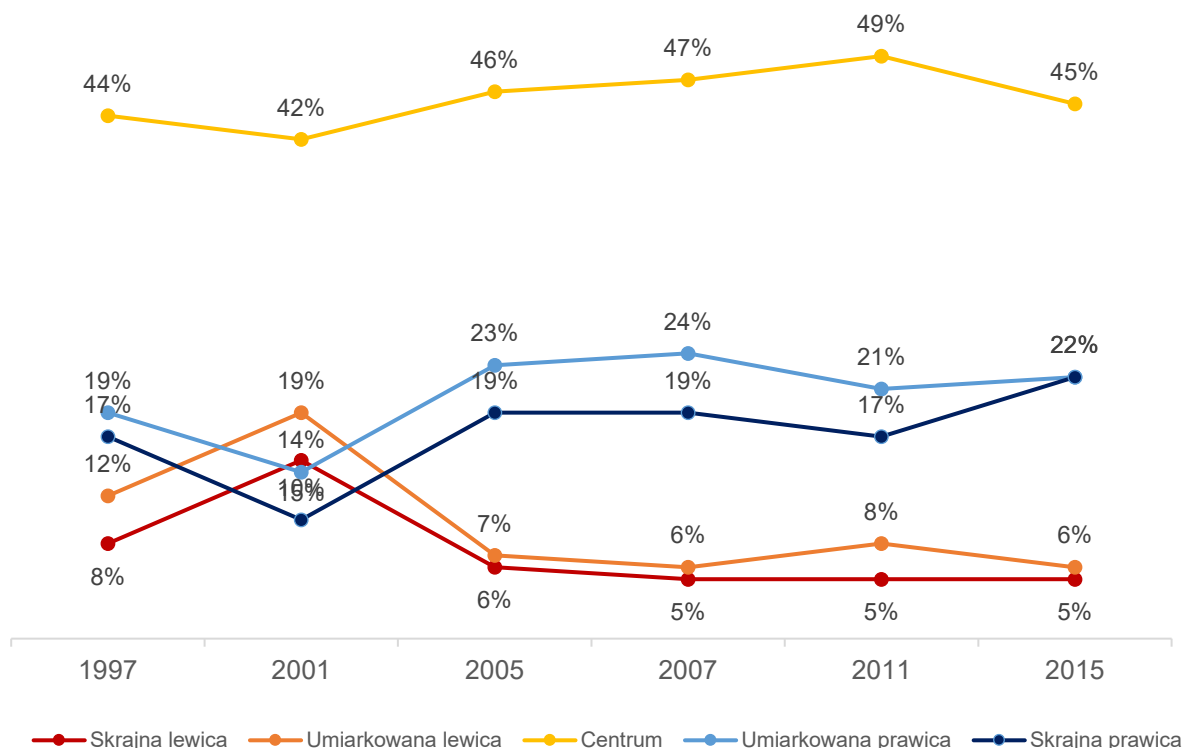
Wykres 2. Identyfikacje na skali lewica–prawica w grupach wiekowych

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Skala od 0 (lewica) do 10 (prawica).

Prawicowy radykalizm młodych jest zatem w dużym stopniu mitem. Odsetek osób identyfikujących się z prawicą jest co prawda wysoki, ale nie tylko wśród młodzieży, lecz w całej populacji Polski. Wykres 3 przedstawiający identyfikacje lewicowe, prawicowe i centrowe w Polsce w latach 1997–2015 pokazuje, że od wyborów w 2005 r. prawie 40% osób określa się jako zwolennicy prawicy, podczas gdy zaledwie kilkanaście procent deklaruje samoidentyfikację lewicową.

Wykres 3. Orientacje lewicowe, centrowe i prawicowe w Polsce

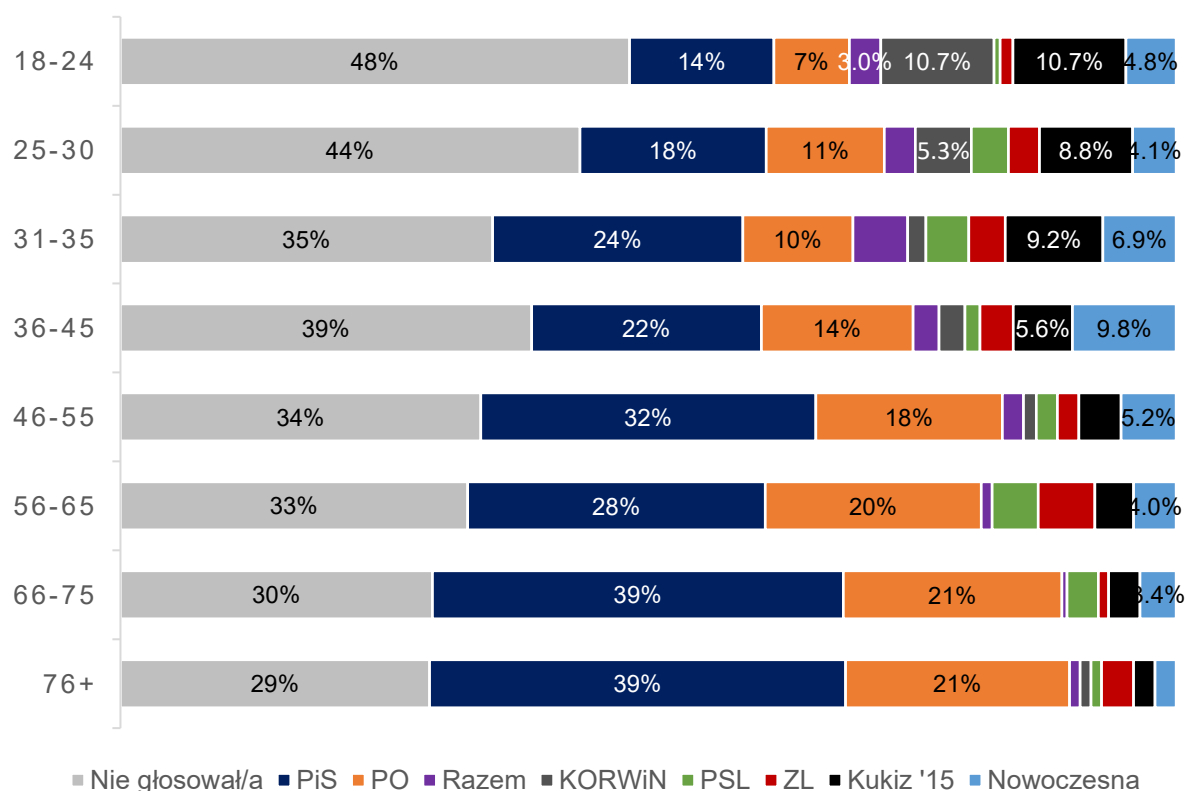
Źródło: Kwiatkowska et al. 2016.

Niezależnie od niechęci do radykalnych postaw politycznych poglądy polityczne młodzieży odbiegają znacząco od średniej polskiego społeczeństwa. Przede wszystkim charakterystyczna dla młodych jest niechęć wobec partii systemowych – starych, typu *catch all*, bez wyrazistej ideologii. Stąd popularność w tej grupie charyzmatycznych kandydatów z nierealnymi programami politycznymi, antyelitystycznymi postawami i nieszablonowymi zachowaniami, politycznych outsiderów o antysystemowym image’u. Jednocześnie ich deklarowana lewicowość bądź prawicowość nie ma decydującego znaczenia: sporą część głosów wyborczych odebrał największym partiom w 2011 r. lewicowy Janusz Palikot, a w 2015 r. prawicowy Paweł Kukiz. Oprócz tych inicjatyw w każdych wyborach na głosy przede wszystkim tej grupy wiekowej może liczyć Janusz Korwin-Mikke i tworzone przez niego kolejne partie.

W wyborach parlamentarnych w 2015 r. to właśnie wysokie poparcie dla Kukiz'15 i KORWiN (Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja; obecnie działająca pod nazwą Wolność Janusza Korwin-Mikkego) najbardziej wyróżniało grupę młodzieży spośród ogółu społeczeństwa – poparcie zdobyte kosztem przede wszystkim głównych partii: PiS i PO, które uzyskały wśród młodych najniższy wynik spośród wszystkich grup wiekowych (zob. Wykres 4). Pomimo liberalnego ekonomicznie programu, zgodnego z poglądami wyznawanymi przez grupę 18–24 lata, w małym stopniu zagospodarowała głosy młodych Nowoczesna, która przekonała do siebie głównie 30–40-latków.

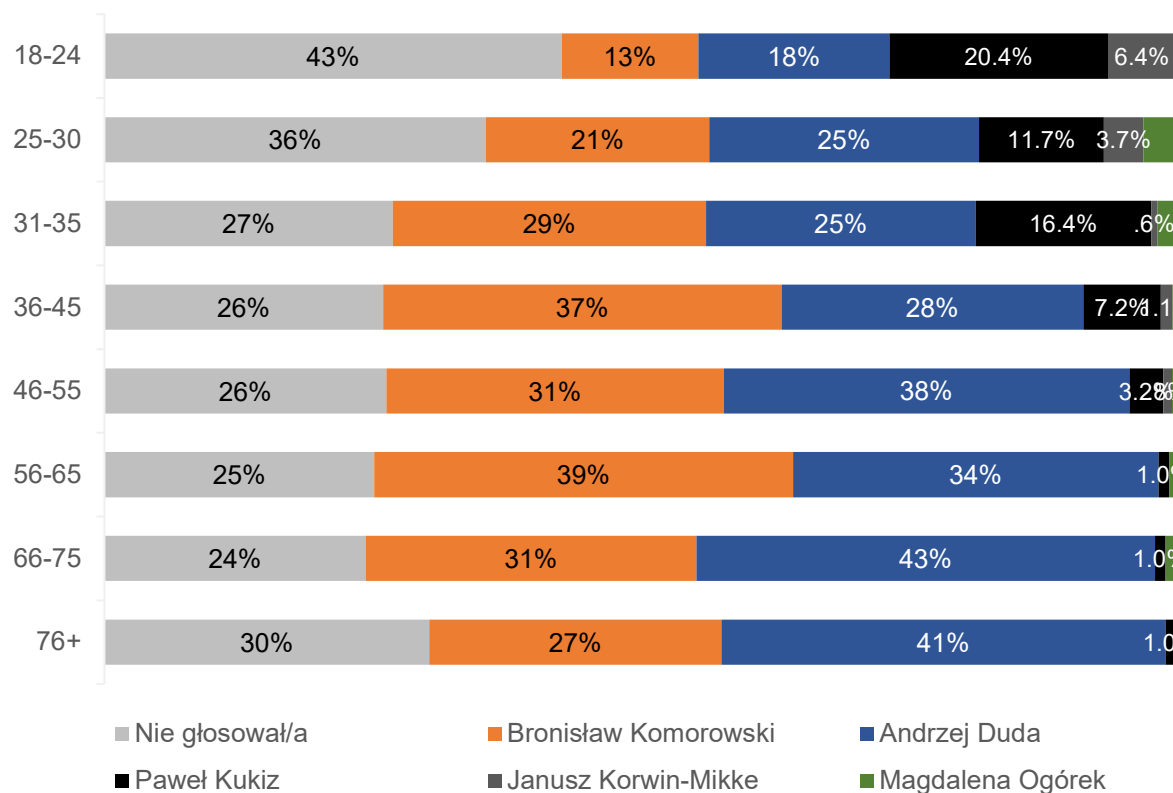
Wykres 4. Zachowania wyborcze w grupach wiekowych w wyborach parlamentarnych w 2015 r.

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Pokazano wartości większe niż 3%.

Podobnie w I turze wyborów prezydenckich w 2015 r. wysoki poziom absencji politycznej oraz preferencje młodych wobec kandydatów spoza politycznego mainstreamu były wyraźnie widoczne. Największe sukcesy w grupie wiekowej 18–24 lata święcił polityczny outsider – Paweł Kukiz, który przekonał do siebie jedną piątą ogółu młodych (uwzględniając tylko głosujących – 35,6%). W wyższych grupach wiekowych poparcie dla Kukiza słabnie – zdobywa kilkanaście procent w grupie 25–35-latków i kilka procent wśród 40-latków. Dopiero w dalszej kolejności młodzież wybrała kandydatów cieszących się największym poparciem na poziomie ogółu społeczeństwa (i wszystkich pozostałych grup wiekowych): Andrzeja Dudę (17,8%) i Bronisława Komorowskiego (12,7%). W zasadzie tylko młodzi, zwłaszcza w grupie 18–24 lata, zagłosowali na Janusza Korwin-Mikkego; wśród osób po trzydziestce poparcie dla niego jest znikome. Największa grupa młodych – 42,7% – do wyborów w I turze nie poszła; w II turze, gdy na polu rywalizacji pozostali jedynie kandydaci dwóch największych partii politycznych, absencja młodych była jeszcze wyższa – aż 51,6% osób z kategorii wiekowej 18–24 lata zadeklarowało, że nie wzięło udziału w wyborach (Wykres 5).

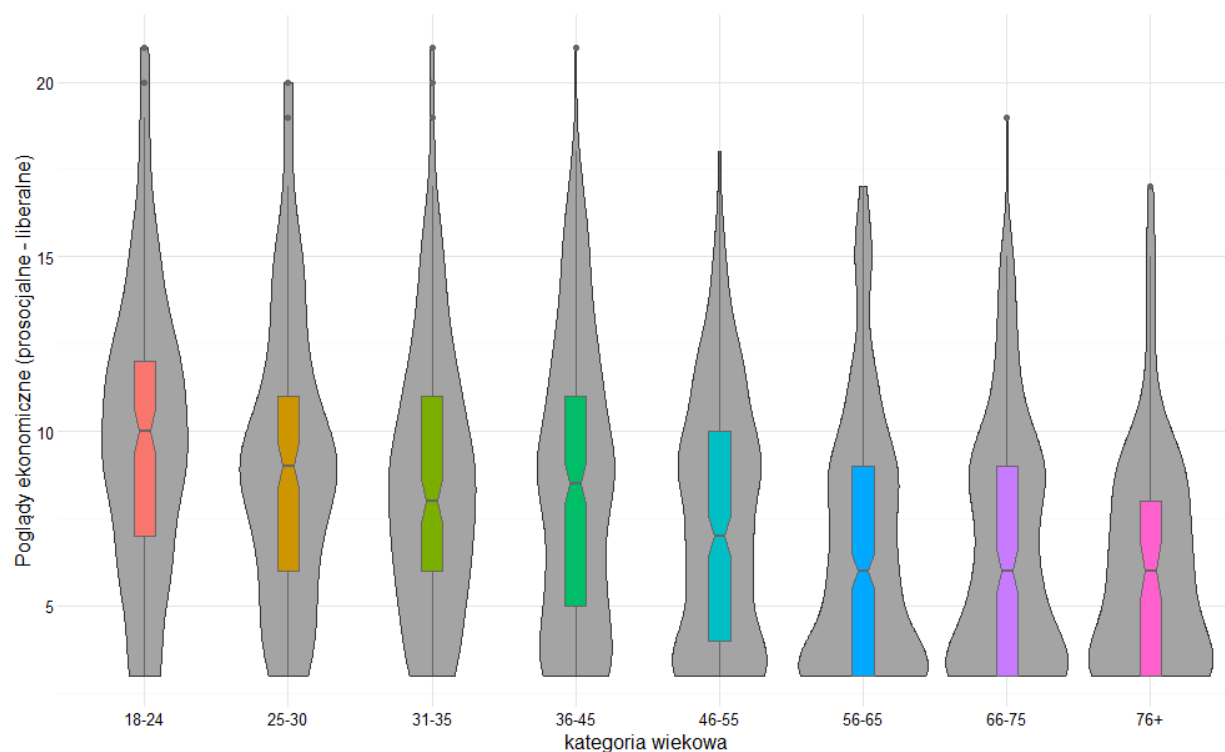
Wykres 5. Zachowania wyborcze w grupach wiekowych w I turze wyborów prezydenckich w 2015 r.

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Pokazano wartości większe niż 3%.

Drugim elementem, który wyróżnia młodych na tle ogółu społeczeństwa, jest liberalizm ekonomiczny. Podczas gdy większość Polaków opowiada się za państwem opiekuńczym z szerokim wachlarzem świadczeń socjalnych, młodym bliżej jest do państwa minimum, mniej wydającego na cele społeczne, ale również pobierającego mniej podatków. Na sondażowej skali postaw ekonomicznych, mierzonych przez usytuowanie się na skali między „Polską solidarną” a „Polską liberalną” młodsze kohorty wyborców sytuują się średnio bliżej liberalnego krańca w porównaniu ze starszymi kohortami (Wykres 6).

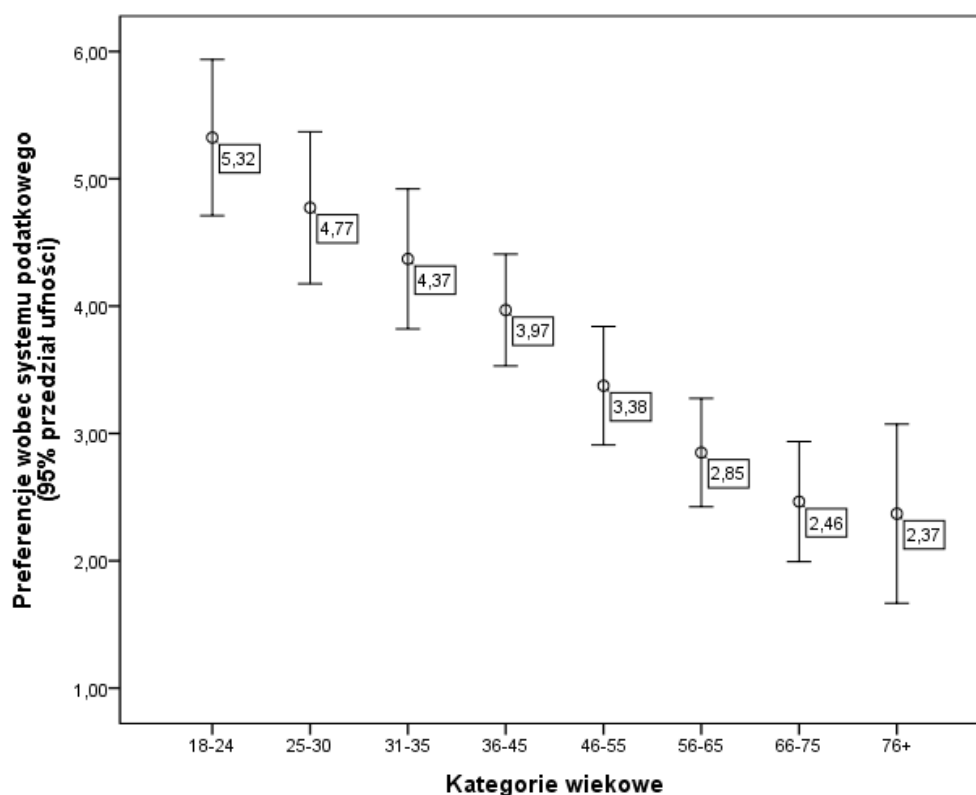
Wykres 6. Postawy ekonomiczne w grupach wiekowych.

Źródło: PGSW 2015, dane ważone.

Młodzi – w większym stopniu niż starsze grupy wiekowe – są zwolennikami podatku liniowego (Wykres 7), prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, zmniejszenia wydatków państwa na oświatę lub służbę zdrowia; akceptują jedynie zwiększenie wydatków na armię i policję.

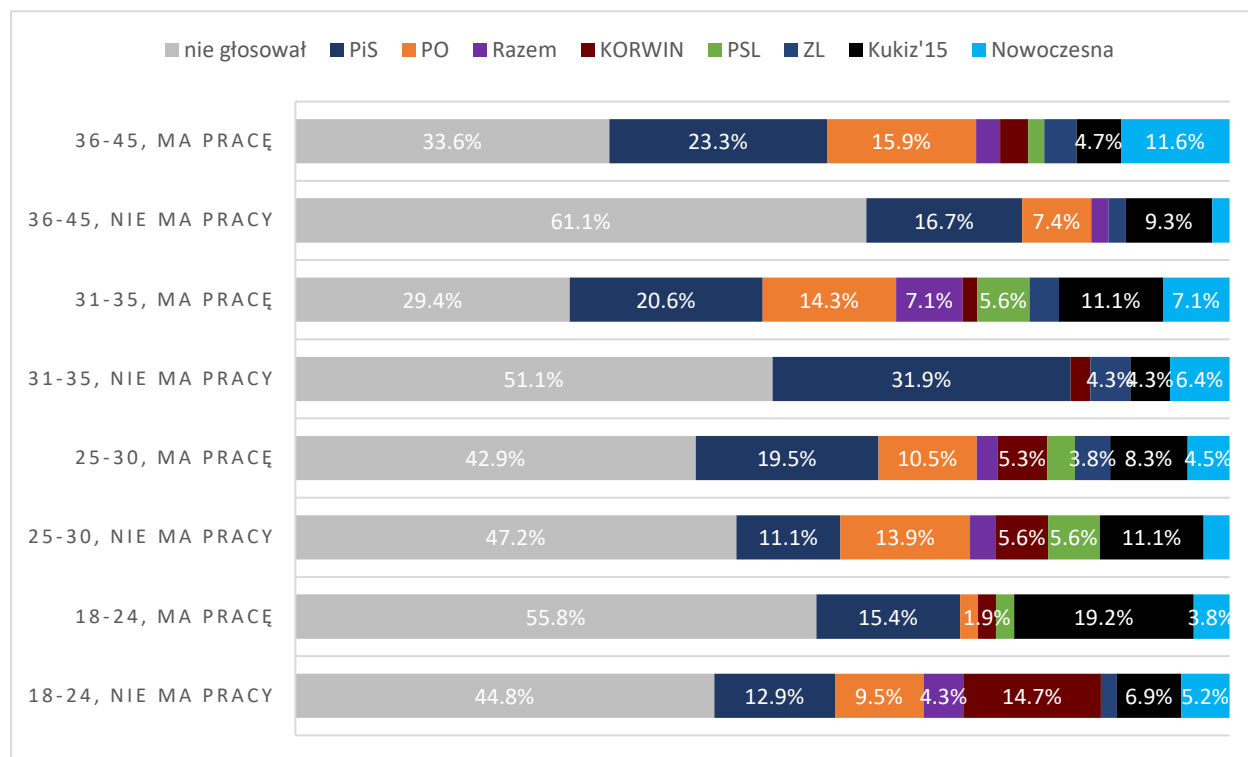
Wykres 7. Preferencje wobec systemu podatkowego w grupach wiekowych

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Skala od 0 (podatek progresywny) do 7 (podatek liniowy).

Natomiast gdy spojrzymy na ich preferencje wobec kwestii światopoglądowych, przykładowo stosunek do legalności przerywania ciąży lub też wpływu Kościoła na politykę, to nie różnią się od reszty populacji. Liberalizm ekonomiczny młodych w skrajnej formie jest jednak zjawiskiem przejściowym – jak wskazują nasze badania, wejście na rynek pracy sprawia, że doceniają oni ochronę socjalną państwa (Wykres 8). Podczas gdy w grupie wiekowej 18-24 lata wśród osób nieposiadających pracy aż 14,7% zadeklarowało głosowanie na ugrupowanie KORWiN, spośród pracujących było to zaledwie 1,9%. Stąd też bierze się fenomen spadającej szybko wraz z wiekiem popularności Korwin-Mikkego.

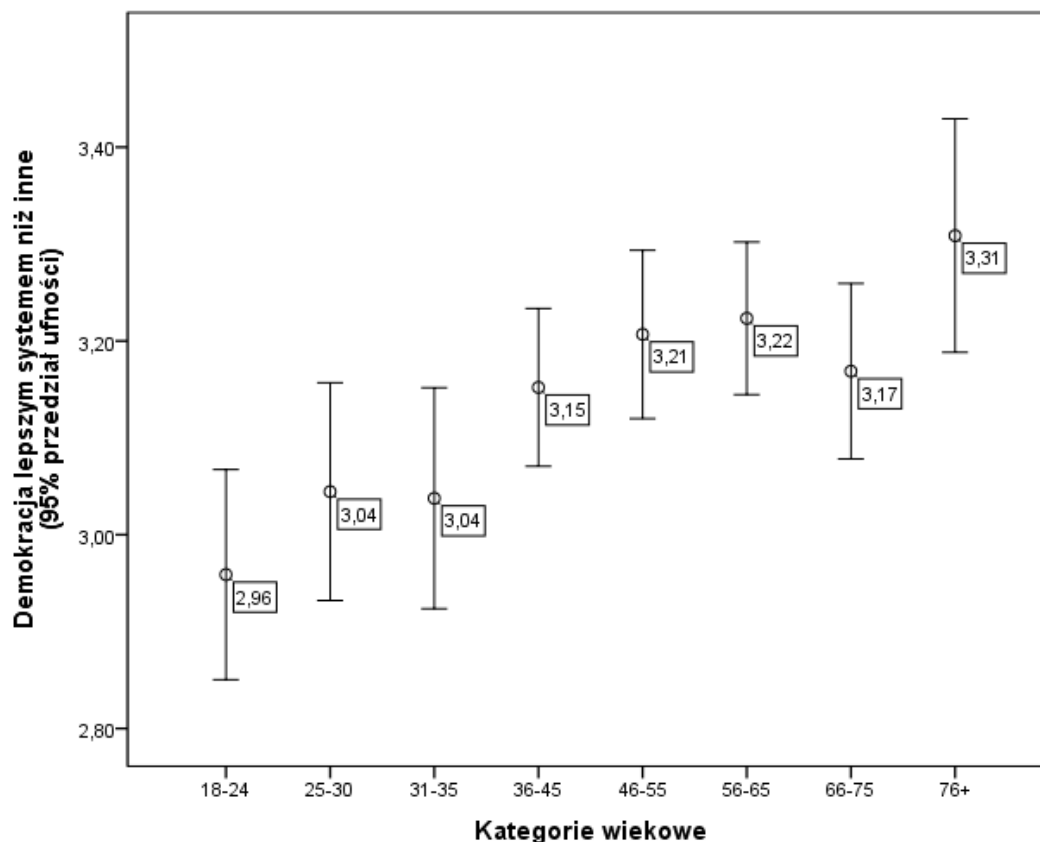
Wykres 8. Zachowania wyborcze w grupach wiekowych i według statusu zawodowego

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Pokazano wartości większe niż 3%.

Najbardziej niepokojącym elementem w postawach młodzieży wobec sfery publicznej jest natomiast stosunek do demokracji. Zgodnie z danymi PGSW 2015 chociaż we wszystkich grupach wiekowych odsetek osób, które uważają, że „w demokracji są problemy, ale jest to lepszy system rządzenia niż każdy inny”, przewyższa procent osób przeciwnego zdania, jednak średnie poparcie dla ustroju demokratycznego mierzone w ten sposób systematycznie spada w kolejnych grupach wiekowych (zob. Wykres 9). W przedziale wiekowym 18–24 lata nie zgadza się z tą tezą aż 21% badanych.

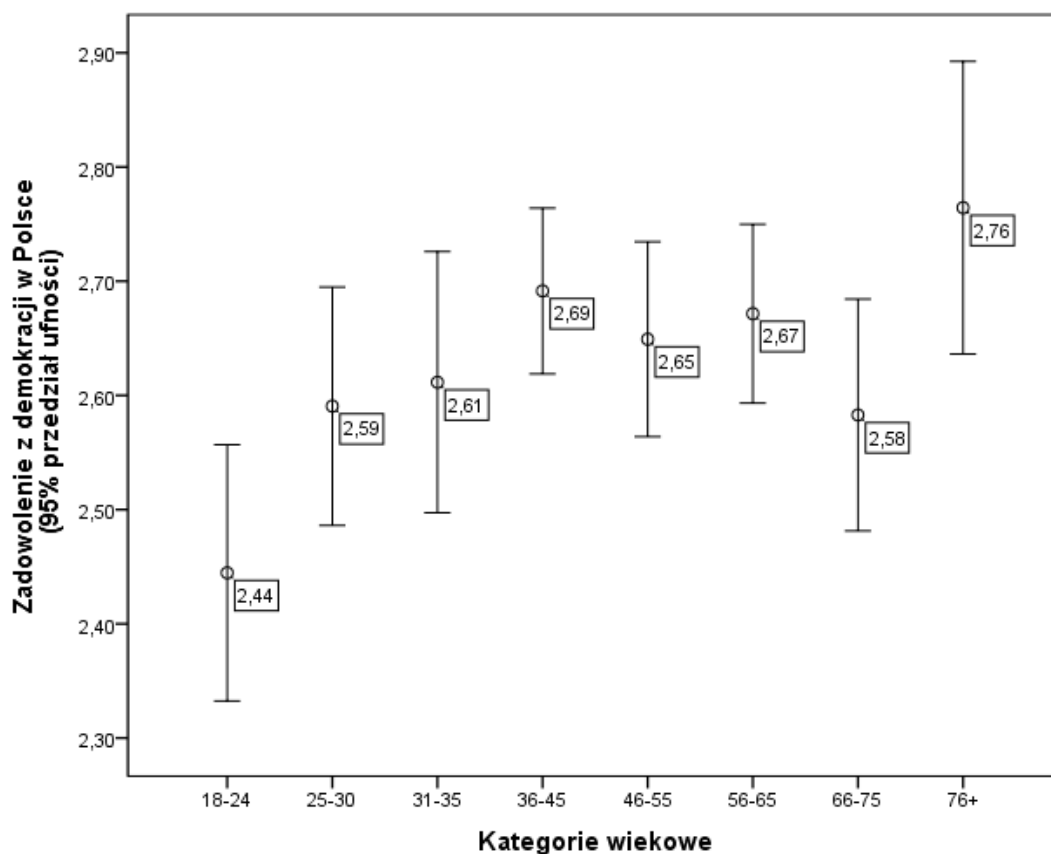
Wykres 9. Postawy wobec demokracji jako ustroju politycznego w grupach wiekowych

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Skala od 1 (demokracja zdecydowanie nie lepsza niż inne ustroje) do 4 (demokracja zdecydowanie lepsza niż inne ustroje).

Podobną tendencję możemy zaobserwować w przypadku oceny demokracji w formie, jaka faktycznie występuje w Polsce. W tym przypadku mierzymy nie tyle postawy wobec demokracji jako ustroju politycznego, ale ocenę, na ile realizacja tego ustroju w polskich warunkach odbiega od zamierzonego ideału, a więc na ile polska demokracja spełnia pokładane w niej nadzieje. Tutaj również najmłodszy wyborcy (18–24 lata) są najbardziej nieusatysfakcjonowani: 36,5% z nich jest raczej niezadowolonych ze stanu demokracji, a prawie 11% zdecydowanie niezadowolonych (Wykres 10).

Wykres 10. Ocena stanu funkcjonowania demokracji w Polsce w grupach wiekowych

Źródło: PGSW 2015, dane ważone. Skala od 1 (zdecydowanie niezadowolony) do 4 (zdecydowanie zadowolony).

Rola młodych jako aktorów mogących wpłynąć na politykę państwową jest zatem dość ograniczona. Nie planują angażować się w politykę również w trakcie najbliższych wyborów samorządowych: deklarowana frekwencja wśród osób w wieku 18–24 lata jest najniższa ze wszystkich grup wiekowych (CBOS 2018). Ostatnie lata pokazały, że tylko nieliczne akcje, zwłaszcza o niesformalizowanym charakterze i atrakcyjnej oprawie (m.in. demonstracje Akcji Demokracji np. na rzecz obrony wolnych sądów, czarne protesty), mogą przyciągnąć ich uwagę.

Podsumowując wyniki analiz przedstawionych powyżej, można wskazać kilka najważniejszych charakterystyk stosunku młodych Polaków do sfery publicznej, polityki

i istotnych spraw społecznych, wspólnotowych. Po pierwsze, fałszywa jest teza o ich poparciu dla PiS; młodzi Polacy kupują elementy prawicowych dyskursów i narracji, ale raczej nie w pakiecie, tylko w częściach, każdy w trochę inny sposób. Czasami głosują na partie prawicowe (więc także i na PiS, ale chętniej na Kukiz'15 lub KORWiN), ale ich dominującą postawą jest polityczna apatia i brak zainteresowania tą sferą życia zbiorowego, co przekłada się na wysoką absencję wyborczą tej grupy. Po drugie, młodzi Polacy są bardzo niestabilni w swoich postawach, preferencjach, wyborach; dodatkowo są one bardzo niespójne, często z punktu widzenia starszych kohort wiekowych niekonsekwentne, wręcz dziwaczne. Po trzecie w końcu, młodzi ludzie są dość sceptyczni w stosunku do demokracji – zarówno jako idei, jak i jako realnie istniejącego w Polsce systemu. Te obserwacje przekonują, że dzisiejsza polska młodzież jest trudnym adresatem komunikatów mobilizujących do wspólnotowych działań i obywatelskich zachowań. Refleksja ta jest szczególnie ważna w kontekście przyszłorocznych obchodów 30-lecia demokracji w Polsce.

Bibliografia

- CBOS, 2015, *Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne w latach 1989–2015. Deklaracje ludzi młodych na tle ogółu badanych. Komunikat z badań nr 1*, Warszawa, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_135_15.PDF [2.06.2018].
- CBOS, 2018, *Zainteresowanie wyborami samorządowymi i gotowość udziału w nich. Komunikat z badań nr 59*, Warszawa, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_059_18.PDF [2.06.2018].
- Cześnik M., Kwiatkowska A., 2017, *Uczestnictwo wyborcze w 2014 i 2015 roku*, [w:] Markowski R., red., *Demokratyczny Audyt Polski 2: Demokracja wyborcza w Polsce lat 2014–2015*, Warszawa, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, s. 27–48.
- Franklin M., 2004, *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Kwiatkowska A., Cześnik M., Żerkowska-Balas M., Stanley B., 2016, *Ideologiczna treść wymiaru lewica–prawica w Polsce w latach 1997–2015*, „Studia Socjologiczne”, 4(223): 97–129.
- Pitkin H., 1967, *The Concept of Representation*, Berkeley, University of California Press.